

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 7^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 1985

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΟΥΚΑ ΜΟΥΣΟΥΛΟΥ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

‘Ο Ακαδημαϊκός κ. Διονύσιος Ζακυθηνός, παρουσιάζων τὴν κατωτέρω ἔκδοσιν τῆς Ακαδημίας Αθηνῶν, λέγει τὰ ἔξῆς:

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ακαδημίαν τὸν δεύτερον τόμον τοῦ ἔργου τοῦ ἀειμνήστου συναδέλφου καὶ διδασκάλου Νίκου Α. Βέη ὃπὸ τὸν τίτλον «Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων — Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς Μονὰς τῶν Μετεώρων» ἐκδιδόμενος ἐκ τῶν καταλοίπων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς Μονὰς τῶν Μετεώρων αὐτοῦ, «Τὰ χειρόγραφα τῆς Μονῆς Βαρλαάμ», Αθῆναι 1984 (σελίδες κγ' καὶ 478 μετὰ Πανομοιοτύπων καὶ ἐγχρώμων πινάκων), ἐπιμελεῖς Δημ. Ζ. Σοφιανοῦ, διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Ερεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ελληνισμοῦ τοῦ ἡμετέρου ίδρυματος. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ θὰ μνημονεύσωμεν ἐν παρόδῳ τὸν πρῶτον τόμον τοῦ ἔργου ὃπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον περιλαμβάνοντα τὴν περιγραφὴν τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς Μεταμορφώσεως (τοῦ Μετεώρου) μετὰ μακρῶν προλεγομένων σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τοῦ τέως διευθυντοῦ Λεάνδρου Βρανούση, Αθῆναι 1967 (σελίδες *77 καὶ 774, ὥστε περισσότερων καὶ παρενθέτων σκαριφημάτων).

Εἰς τὸν ὁμιλοῦντα, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων μαθητῶν τοῦ Νίκου Βέη, ἔλαχεν ὁ οἰκῆρος νὰ παρουσιάσῃ συντετελεσμένον τὸ ἔργον, τὸ ὄποιον δὲ Διδάσκαλος ἡγάπησε περισσότερον παντὸς ἄλλου ἥδη ἀπὸ τῶν πρώτων νεανικῶν του χρόνων καὶ μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν του. Καταθέτω, κύριε Πρόεδρε, τοὺς δγκώδεις τούτους τόμους, ἀναπολῶν μετὰ συγκινήσεως καὶ στοργῆς τὰς παλαιὰς ἐκείνας ἡμέρας. Ἐπέρασαν ἔκτοτε ἡτη ἀκριβῶς ἔξηκοντα. Κατὰ τὸ ἔτος 1925 ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Αθηνῶν ἀνεκαίνιζε τοὺς πεπαλαιωμένους θεσμούς της ίδρυσα

ταυτοχρόνως, πλὴν ἄλλων, δύο νέας ἔδρας, τὴν ἔδραν τῆς Βυζαντινῆς Ἰστορίας, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος Ἀμαντος, καὶ τὴν ἔδραν τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νεωτέρας Ἐλληνικῆς Φιλολογίας, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ὁ Νίκος Βέης, μετακληθεὶς ἐκ Βερολίνου, ὃπου ἐδίδασκε τὴν Παλαιογραφικὴν καὶ Χριστιανικὴν Ἐπιγραφικὴν, ὡς καὶ τὴν Μεταγενεστέραν Ἐλληνικὴν Φιλολογίαν. Ἐκεῖ κατὰ τὸ ἔτος 1920 εἶχεν ἰδρύσει τὸ διεθνὲς περιοδικὸν *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher*. Ἡκολούθησαν ἀπὸ τοῦ 1922 τὰ *Texte und Forschungen zur byzantinisch-neugriechischen Philologie*. Νέοι ἀνεμοί ἐτάρασσαν τὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς «μεγάλης αἰθούσης» τοῦ κεντρικοῦ κτηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἡ Ἑλλὰς διήρχετο ἡμέρας τραγικάς. Ἡ Μικρασιατικὴ Καταστροφή, τὸ μέγα ἐκεῖνο δρᾶμα, τὸ διειδός τῆς Παγκοσμίου Ἰστορίας (1922 κέ.), εἶχεν ἔξοντάσει πρόρριζα τὸν ἀνθοῦντα Ἐλληνισμὸν ἐκεῖθεν τοῦ Αἰγαίου. Ὑπὸ τὰ ἐρείπια του ἐτάφησαν αἱ Ἰωνικαὶ καὶ Ποντιακαὶ ἀποικίαι, ἡ Ἐνδοχώρα καὶ μετ' αὐτῶν τὸ μέγα ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Βυζαντίου καὶ τὸ ἀφανὲς κατόρθωμα τῶν Ἐλλήνων τῆς Τουρκοκρατίας. Τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἐκάλυψαν τὴν Ἐλληνικὴν λαλιὰν καὶ μετ' αὐτῆς τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἐλλάδος ἀπὸ τοῦ Φάσιος καὶ τῆς Τραπεζοῦντος μέχρι τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων, ἀπὸ τοῦ Ἐλλησπόντου καὶ τῆς Τρῳάδος μέχρι τῆς Φωκαίας καὶ τῆς Σμύρνης, τῆς Ἐφέσου, τῆς Μιλήτου, τῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ τῆς Ταρσοῦ, ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν Ἀρμενικῶν ἐσχατιῶν. Ως ἐλέχθη ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου πρὸ δέκα ἐννέα ἐτῶν, «ποῖος κάλαμος θὰ περιγράψῃ τὴν ἀφατὸν τραγῳδίαν;» «Ἀντήχησαν οἱ αἰγαῖοι καὶ τὰ βουνά ἀπὸ τὸν γόνον τῶν σπαραγασσομένων ἀνθρώπων». «Παραβαλλομένη πρὸς τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν, ἡ ἐν Σικελίᾳ θὰ ἐφαίνετο ὡχρὸν ἐπεισόδιον, ἐὰν μὴ ἡ μεγαλοφυῖα τοῦ Θουκυδίδου εἶχεν ἀναγάγει αὐτὴν εἰς ἀνυπέρβλητον σελίδα τῆς παγκοσμίου ἴστοριογραφίας» (Δ. Α. Ζακυθηνοῦ, Ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἐλληνισμοῦ εἰς τὴν 28ην Ὁκτωβρίου 1940, Πανηγυρικὴ συνεδρία τῆς 27ης Ὁκτωβρίου 1966, Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 41, 1966, σελ. 351 κέ., 360 κέ.).

Οἱ νέοι, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν τὰς τραγικὰς ἡμέρας τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς (1922 καὶ ἔτη), διατηροῦν ἀνεξίτηλον τὴν μνήμην τῶν ἀπεριγράπτων ἐκείνων γεγονότων. Εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, προαιωνίου χώρου τῆς Ἐλληνικῆς παρουσίας, ἐρρίπτοντο τὰ ἀθλια λείψανα τοῦ τέως ἀκμάζοντος Ἐλληνισμοῦ τῆς Ἰωνίας. Εἰς τὴν θέσιν του ἐκυριάρχει τὸ βαρὺ πέλμα τοῦ Ἀσιάτου. Οἱ στρατιῶται τοῦ Μετώπου, κατάλοιπα μιᾶς ὑπερηφάνου στρατιᾶς, ὑπεχώρουν «οἴκαδε». «Ἐπιστρατοί» καὶ ἀστράτευτοι ἥγωνται ζοντο νὰ καταλάβουν τὰ πανεπιστημιακά ἔδρανα. Ἀταλαίπωρος ἡ πανεπιστημιακὴ Νεότης ἐφέρετο ἀκυ-

βέρνητος τῆδε κάκεῖσε ἀπὸ τῆς ἄκρας δεξιᾶς εἰς τὴν ἄκραν ἀριστεράν, θόρυβος δὲ πολὺς καὶ ἀταξία ἐπεκράτει. Σεβάσμιοι διδάσκαλοι, μεταξὺ ὄλλων διαπρεπεῖς προσωπικότητες τῆς Ἐπιστήμης, ἐγκατέλειπον τὴν ἔδραν. Τινὲς τούτων θὰ ἐπανδρώσουν τὰς πρώτας Σχολὰς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1925) καὶ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1926). "Ηδη ἡ χώρα, κλυδωνιζομένη ἐσωτερικῶς, εἰσήρχετο παρὰ ταῦτα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀνορθώσεως. Μεταξὺ τῶν νέων ἐπιστημονικῶν δυνάμεων τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ὁ Νῖκος Βένης, σοφὸς καὶ πολυγράφος συγγραφεύς, κατέκτα τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀκροατηρίου. Ἀπέριττος τὴν ἐμφάνισιν, λιτὸς τὴν καθ' ὅλου δίαιταν, εὐπροσήγορος καὶ προσιτὸς εἰς πάντας, ἐκόμιζεν εἰς τὰς πανεπιστημιακὰς αἰθούσας τὰ διδάγματα μιᾶς βαθείας ἐμπειρίας. Πολλοὶ τῶν μαθητῶν του, ἐγκαταλείποντες προτέρους προσανατολισμούς, ἐτρέποντο πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν Μέσων καὶ Νεωτέρων Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Εἰς τούτων ἀφιέρωσεν εἰς τὸν διδάσκαλον τὸ πρῶτον αὐτοτελές του δοκίμιον «Τὸ σονέττο στὴ Νεοελληνικὴ ποίηση» (Ἀθῆναι 1926). Σήμερον, μετὰ ἑξήκοντα περίπου ἔτη, καταθέτει εἰς τὴν Ὁλομέλειαν τῆς Ἀκαδημίας τὸν δεύτερον τόμον τοῦ μνημειώδους τούτου ἔργου.

Τὰ Μετέωρα, ἡ μεγαλυτέρα, μετὰ τὸ "Αγιον Ὄρος, μοναστικὴ πολιτεία τοῦ ἔλλαδικοῦ χώρου, ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς εἴλκυσαν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πολλῶν, ζένων κυρίως, μελετητῶν, εἰδικῶν καὶ μή, διὰ τὴν διερεύνησιν καὶ μελέτην τῆς ἴστορίας των καὶ τῶν «Θησαυρῶν» των, τῶν χειρογράφων κωδίκων καὶ τοῦ πάσης φύσεως ἄλλου ἀρχειακοῦ ὑλικοῦ ποὺ φυλάσσεται εἰς τὰς βιβλιοθήκας των.

Μεταξὺ τῶν παλαιῶν μελετητῶν καὶ περιηγητῶν οἱ ὄποιοι ἐπεσκέψθησαν τὰς μετεωρικὰς μονάς, ἀνεδίφησαν τὰς πλουσίας βιβλιοθήκας των καὶ κατέγραψαν εἰς τὰ «όδοιπορικά των» πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῶν χειρογράφων κωδίκων καὶ τοῦ ἀρχειακοῦ των ἐν γένει πλούτου, μνημονεύομεν: α') τὸν Σουηδὸν ἀνατολιστὴν Jacob Björnstähl, ὁ ὄποιος ἐπεσκέψθη τὰ Μετέωρα τὴν ἀγοιξιν τοῦ ἔτους 1779 καὶ παρέμεινεν εἰς αὐτὰ ἐπὶ πέντε ἑβδομάδας. β') Τὸν Γάλλον ἴστορικὸν τῆς τέχνης Didron, ὁ ὄποιος περιηγήθη τὰς μονὰς αὐτὰς τὸ ἔτος 1840. γ') Τὸν ἐπίσης Γάλλον ἴστορικὸν - ἀρχαιολόγον Léon Heuzey, ὁ ὄποιος ἐπεσκέψθη τὰ Μετέωρα τὸ θέρος τοῦ 1858 καὶ δ') τὸν Ρωσσὸν ἀρχιμανδρίτην Πορφύριον Ούσπενσκι (P. Uspeński), ὁ ὄποιος παρέμεινε κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1859 εἰς τὰ Μετέωρα, πολλὰ ἐμελέτησε καὶ κατέγραψεν ἐπὶ τόπου, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ ἐκ τῶν χειρογράφων συναπεκόμισεν ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα του.

Πάντες ὅμως οἱ προαναφερθέντες λόγιοι, ὡς καὶ ἄλλοι ἐκτὸς τούτων, περιστασιακῶς μόνον καὶ παρέργως ἡσχολήθησαν μὲ τὴν καταγραφὴν καὶ ἀξιοποίησιν τοῦ χειρογράφου πλούτου τῶν μετεωρικῶν μονῶν. Τὴν συστηματικὴν καὶ ἀναλυτικὴν

καταλογογράφησιν, παρουσίασιν και ἐπιστημονικὴν ἀξιοποίησιν τῶν μετεωρικῶν κωδίκων και τοῦ ἄλλου ἐναποκειμένου ἐκεῖ ὑλικοῦ ἀνέλαβε και ἐπεχείρησε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰώνος μας ὁ Νίκος Βέης. Ἀναφερόμενος εἰς τὰς πρὸ αὐτοῦ μετεωρικὰς ἐρεύνας, εἰς τὴν «Ἐκθεσίν» του περὶ τῶν εἰς Μετέωρα ἔργασιν του, ἀναγνωσθεῖσαν ὑπὸ αὐτοῦ τὴν 1ην Φεβρ. τοῦ 1910 εἰς δημοσίαν συνεδρίαν τῆς ἐν Ἀθήναις Βυζαντιολογικῆς Ἐταιρείας, παρατηρεῖ σχετικῶς τὰ ἐξῆς: «Τὰ διάφορα ἔργα τῆς τέχνης, οἱ ἐρειπιῶνες, αἱ βιβλιοθήκαι, τάρχεια, τὰ σκευοφυλάκια, τὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα, οἱ λόγιοι, αἱ ἴδεαι, αἱ τυπικαὶ διατάξεις, αἱ τύχαι, ἐν μιᾷ λέξει ὅλος ὁ διὰ τῶν αἰώνων βίος τῆς Ὁθηβατέδος ταύτης τῶν Σταγῶν, ὡς προσφυῶς ἀπεκλήθη ἡ μοναστικὴ πολιτεία τῶν Μετεώρων, δὲν εἶχε μελετηθῆ ἐν ἐνδελεχείᾳ και μετὰ τοῦ συστήματος ἐκείνου, ὅπερ ἡ Ἐπιστήμη ἀξιοῦ. Αἰτίᾳ τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης παραλείψεως θεωρητέαι αἱ πολλαὶ και ποικίλαι δυσχέρειαι, εἰς δὲς προσκρούει ίδιαζόντως ἡ ἕρευνα ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων. Ἡ δυσκολία τῆς ἀναβάσεως εἰς τὰς πλείστας ἐξ αὐτῶν, τοῦ ἀναβάτου ὑποχρεούμενου νὰ ὑφίσταται τὰς παραδόξους συγκινήσεις κινδυνώδους ἐναερίου ταξιδίου, τὸ δυσάρεστον συναίσθημα, ὅπερ ταχέως καταλαμβάνει τινὰ ἐπὶ τῶν περιωρισμένων ἐκείνων βράχων, καθ' ὅσον, ἀληθῶς, χρονιώτερον διαμένων τις ἐκεῖ, στενοχωρεῖται ώσει νὰ εύρισκετο καθειργμένος ἐν φυλακῇ». Καὶ συνεχίζει, συμπεραίνων, ὁ Ν. Βέης: «Κατὰ ταῦτα ἡ καθολικὴ κατ' ἐπιστημονικὸν σύστημα και μέθοδον ἐξερεύνησις τῶν ἐν Μετέωροις ἀξίων σπουδῆς ἥτο τι τῶν στερρῶς ἐπιβαλλομένων και δὴ εἰς "Ελληνα ἐπιστήμονα. Ἐστραμμένος δὲ ἀπὸ ἐτῶν εἰς παλαιογραφικὰς εἰδικῶς και βυζαντιολογικὰς μελέτας, συνησθάνθην ἐντονώτερον τὴν ὑφισταμένην ἀνάγκην τῆς τελείας ἐπιστημονικῆς ἐξερευνήσεως τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων και συνησθάνθην ἐπιτακτικώτατον τὸν πόθον νὰ κατατάξω κατὰ τὸ ἐνδὸν και μελετήσω τὰ ἐν αὐταῖς ἐνδιαφέροντα τὰς σπουδάς μου».

Οὕτω, τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 1908 ὁ νεαρὸς τότε "Ἐλλην βυζαντινολόγος Νίκος Βέης, ὁ διποῖος ἥτο μόλις 25 ἢ 26 ἐτῶν, ἐπραγματοποίει τὴν πρώτην ἀνάβασίν του εἰς τοὺς βράχους τῶν Μετεώρων και ἥρχιζε τὰς ἐπιτοπίους ἐρεύνας και μελέτας του, ἔργαζόμενος ἀκαταπαύστως, κυρίως διὰ τὴν καταλογογράφησιν και συστηματικὴν περιγραφὴν τῶν εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν μονῶν αὐτῶν ἀποκειμένων γειρογράφων κωδίκων. Αἱ ἔργασίαι του αὐταὶ συνεγίσθησαν και κατὰ τὴν ἀνοιξιν, τὸ φθινόπωρον και τὸν χειμῶνα τοῦ ἐπομένου ἔτους 1909. Κατὰ τὴν σχετικῶς ὀλιγοχρόνιον ταύτην παραμονὴν του εἰς Μετέωρα ὁ Νίκος Βέης ἐκαταλογογράφησε και περιέγραψε συστηματικῶς και ἀναλυτικῶς, κατὰ τὰς συγγρόνους ἐπιστημονικὰς ἀπαυτήσεις τῆς παλαιογραφίας, ἐννεακοσίους (900) περίπου κώδικας ἀνήκοντας εἰς τὰς μετεωρικὰς μονὰς Μεταμορφώσεως και Βαρλαάμ, ἐνῷ συνοπτικῶς μόνον κατέγραψεν ἔτερους 230 περίπου κώδικας ἀνήκοντας εἰς τὰς ὑπολοίπους μικροτέρας

μονάς ('Αγίου Στεφάνου, 'Αγίας Τριάδος, 'Αγίου Νικολάου 'Αναπαυσᾶ καὶ Ρουσάνου).

Μὲ πολλὴν παραστατικότητα ὁ χαλκέντερος καὶ ἀκαταπόνητος ἔρευνητής Νῖκος Βένες ἀφηγεῖται ((εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν ἀνωτέρω «'Ἐκθεσίν» του) τὰς μυθιστορηματικὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας εἰργάσθη, διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν μοναχῶν καὶ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα τῶν σκευοφυλακίων, εἰς ἀπαραβίαστα κελλία καὶ εἰς μυστικὰς κρύπτας. 'Αναφέρει οὕτω χαρακτηριστικῶς τὰ ἔξῆς:

«'Ωπλισμένος δὲ' ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς ἀσκητικῆς, ἐν τελείᾳ περιφρονήσει τῶν κονιορτῶν, τῶν κεντροβόλων ἐντόμων, τῶν μικροβίων, διηρεύνησα πανταχοῦ, καὶ ὅπου δὲν ὑπέθετε τις ὅτι ἐνδέχεται νὰ λανθάνωσι χειρόγραφα. Αἱ τοιαῦται ἔρευναι ἐπεφύλαξάν μοι ἐκπλήξεις θαυμασιωτάτας... Καὶ ὑπ' αὐτὰς τὰς στέγας, ἐπὶ τῶν δροφῶν, καὶ δὴ ἐν Μετεώρῳ, εὗρον χειρόγραφα, καὶ ὑπὸ τὰ πατώματα κεχωσμένα, χειρόγραφα ἀγνοούμενα καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν μοναχῶν... Καὶ ἀλλαχοῦ, ὑπὸ τὰς σεσηπύλιας στρωμάτων μοναχοῦ τινος, ἀπὸ ἐτῶν ἀποθανόντος, εὗρον δεκάδας ὅλας χειρογράφων, ἀληθῶν παλαιογραφικῶν κειμηλίων. 'Εξ ἐνδείξεων δὲ καὶ ὑπαινιγμῶν τινων, ἐτράπην καὶ ἐπὶ τὴν ἐξιχνίασιν τῶν παλαιῶν κρυπτῶν τοῦ Μετεώρου, αἴτινες κρύπται προφανῶς ἥγνοοῦντο καὶ παρ' αὐτῶν τῶν μοναχῶν... 'Ἐπὶ ἡμέρας συνεχεῖς ἐν Μετεώρῳ διὰ λοιστῶν καὶ ἄλλων ὀργάνων ἐπέκρουν — ὑπὸ τοὺς γέλωτας, τοὺς οἰκτιρμούς καὶ ἐνίστετε ὑπὸ τὴν δεινὴν ὀργὴν τῶν καλογήρων — τὰ δάπεδα καὶ τοὺς τοίχους, μήπως ἡ ὑπόκωφος ἀντήχησις προδώσῃ μοι τὰς ζητουμένας κρύπτας. Καὶ τῶν ἄλλων μὲν ὑπ' ἐμοῦ ἐξιχνιασθεῖσῶν κρυπτῶν τοῦ Μετεώρου ὁ θησαυρὸς ἀνθρακες, κατὰ τὴν παροιμίαν. 'Αλλὰ μία, ἡν κυρίως ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν ἐνδείξεων ἐνόησα, ἀπέδωκεν εἰς τὴν 'Ἐπιστήμην πολύτιμα χειρόγραφα... 'Ἐν τῇ κρύπτῃ ταύτῃ, κατεσκευασμένη μετὰ σατανικῆς ὄντως ἐπινοίας, φέρει ἐκ τοῦ σκευοφυλακίου μικρὰ κεκαμαρωμένη θυρίς. 'Η εἰσόδος τῆς κρύπτης... εἶχε κατὰ μέρος τοιχισθῆ καὶ, ἵνα διασκεδασθῇ πᾶσα τυχὸν ὑπόνοια περὶ αὐτῆς, εἶχε καθηλωθῆ πρὸ τῆς εἰσόδου ταύτης παχύτατον δρύινον εἰκονοστάσιον, πλῆρες εἰκόνων, καὶ δὴ «ἀνεγγίγτων», ὡς θαυματουργῶν, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν μοναχῶν. Καὶ θὰ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε τὴν τρομώδη συγκίνησίν μου, δὲ, διατρήσας τὸ προκείμενον παχύτατον εἰκονοστάσιον, ἐβεβαιώθην περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς μυστηριωδῶς ἐνώπιόν μου χαινούσης κρύπτης. Καὶ θὰ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε τὴν χαράν, τὴν μανικότητα, ἣν θέλετε, ὅφ' ἡς κατελήφθην, δὲ, ὑπὸ τὸ τρεμοσβῆνον φῶς πτωχῆς τινος κανδήλας, διασπῶν τῶν ἀραχνῶν τοὺς ἴστούς, εἰσῆλθον τὸ πρῶτον μόνος, κατάμονος, εἰς τὴν ἀποπνικτικὴν καὶ ζοφώδη κρύπτην καὶ ἀμυδρῶς διέκρινα σεσωρευμένας γύρω μου δεκάδας, δεκάδας χειρογράφων, δγκωδεστάτων, κονισταλέων, σχεδὸν ὅλων περγαμηνῶν. Πρὸς στιγμὴν ἐνόμισα, μάλιστα ὑπὸ τὸ διαλεῖπον σκιόφως, δὴ πρόκειται περὶ πα-

θολογικής μου τινὸς καταστάσεως, ὁράματος, ψευδαισθήσεως ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου. 'Αλλ' ὅχι· τὰ χειρόγραφα ἥσαν πραγματικά, τὰ πολυτικότερα ἵσως τῶν Μετεώρων, κεκρυμμένα ἐκεῖ πρὸ 120 τούλαχιστον, ὡς συμπεραίνω, ἐτῶν, καὶ ἡ Εἰμαρμένη, ὡς φαίνεται, προσέγραψεν εἰς ἐμὲ τὴν ἀποκάλυψιν αὐτῶν . . .» (Ν. Βέη, "Ἐκθεσις, 'Αθ. 1910, σ. 18 - 19). Κατακλείων δὲ τὴν «'Ἐκθεσίν» του αὐτήν, ἐντυπωσιακὴν πράγματι παρουσίασιν τοῦ πλουσιωτάτου μετεωρικοῦ ἀμητοῦ, κατέληγεν ὡς ἔξῆς: «Τὸ ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων ἔργον ἡμῶν — ἐκεῖ ἐπὶ τῶν περιωρισμένων καὶ αὐχμηρῶν βράχων, μακρὰν πάσης κοσμικῆς κινήσεως καὶ ζωῆς, ἐπὶ ἐν σχεδόν ἔτος — συνδέεται στενώτατα πρὸς ἀδιαπτώτους ἀγῶνας καὶ μόχθους κατὰ παντοίων στερήσεων σκληροτάτων καὶ δυσχερειῶν πολλαχόθεν παρειμβαλλομένων» ('Ἐκθεσις, σ. 68).

'Ο Ν. Βέης ὅμως κατὰ τὰς εἰς Μετέωρα ἐρεύνας του δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν συστηματικὴν καταλογογράφησιν τῶν χειρογράφων κωδίκων, ὡς ἀνωτέρω ἔξετέθη, ἀλλ' ἀντέγραψε καὶ ἐκατοντάδας σημειωμάτων καὶ ἐνθυμήσεων, δεκάδας ἐνδιαφερόντων κειμένων, βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν, πεζῶν ἢ ἐμμέτρων, εἰς λογίαν ἢ εἰς δημαρχὸν γλῶσσαν. 'Αντέγραψεν ὡσαύτως, ἐπιγραφάς, ἐπιγράμματα, ἔγγραφα βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ καὶ παντοίας φύσεως ἔτερον ὑλικόν. Πάντα ταῦτα ἀπετέλεσαν τὴν ὅλην δεκάδων ἐπὶ μέρους μελετῶν του περὶ τῶν Μετεώρων αἱ ὄποιαι ἐδημοσιεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ βραδύτερον.

'Αλλὰ τὸ κύριον ἔργον τοῦ Νίκου Βέη, οἱ ἀναλυτικοὶ κατάλογοι τῶν μετεωρικῶν χειρογράφων, παρέμενεν ἐπὶ μακρὸν ἀνέκδοτον, καὶ ἐπέπρωτο νὰ μὴ ἔδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ συγγραφέως του, παρὰ τὰς ἐπιμόνους καὶ ἐπανειλημμένας προσπαθείας, τὰς ὄποιας κατέβαλλεν ὁ Ν. Βέης πρὸς ἔκδοσιν τοῦ ἔργου τούτου, ἥδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1909.

Τὸ 1945, μετὰ τριακονταετίαν ὅλην καὶ πλέον, ὁ Νίκος Βέης, εἰς προχωρημένην ἡλικίαν, ἀνήρχετο καὶ πάλιν τοὺς ἱεροὺς βράχους τῶν Μετεώρων (πεζῇ τὴν φορὰν αὐτὴν καὶ οὐχὶ αἰωρούμενος διὰ τοῦ δικτύου) καὶ ἐπεσκέπτετο τοὺς τόσον γνωρίμους ἐκ τῶν νεανικῶν του χρόνων καὶ προσφιλεῖς εἰς αὐτὸν χώρους τῶν μονῶν πρὸς διαπίστωσιν τυχὸν ζημιῶν καὶ ἀπωλειῶν ἐκ τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Τὸ 1953 ἡ Ιερὰ Μητρόπολις Τρίκαλης καὶ Σταγῶν ἐπιχειρεῖ τὸν πρῶτον μεταπολεμικὸν συστηματικὸν ἐπανέλεγχον καὶ τὴν ἀπογραφὴν τῶν χειρογράφων καὶ ἄλλων κειμηλίων, ἀποκειμένων εἰς τὰς μετεωρικὰς μονάς. Τὴν ἔργασίαν αὐτὴν παρακολουθεῖ ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ὁ ἐβδομηκοντότης πλέον τὴν ἡλικίαν Νίκος Βέης. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1954 εὑρίσκεται πάλιν ἐπὶ τριήμερον εἰς τὰ Μετέωρα ὁ Νίκος Βέης. Εἶναι ἡ τελευταία ἀνάβασίς του ἐπὶ τῶν πετρῶν ἐκείνων, τὰς ὄποιας τόσον ἡγάπησε. Μετὰ τετραετίαν, τὴν 12ην Οκτωβρίου τοῦ 1958, ὁ ἀκαταπόνητος ἐρευ-

νητής, καταβεβλημένος ἐκ τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἡλικίας, ἀφηγε τὴν τελευταίαν του πνοήν, χωρὶς νὰ ἔχῃ προλάβει νὰ ἵδη πραγματοποιούμενον τὸ δύνειρον τῆς ζωῆς του, τὴν ἔκδοσιν τῶν Καταλόγων του τῶν μετεωρικῶν χειρογράφων.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Νίκου Βέη, ἡ στοργικὴ σύζυγός του Μαίρη Νίκου Βέη καὶ ἡ κόρη της "Ἐνη Βέη-Σεφερλῆ μετὰ περισσῆς φροντίδος καὶ ἀγάπης ἡσχολήθησαν μὲ τὴν ταξινόμησιν καὶ ἀξιοποίησιν τοῦ ἀνεκδότου ὑλικοῦ τὸ διποῖον κατέλιπεν δὲ Ν. Βένες. Τὴν ἔκδοσιν τῶν Καταλόγων του τῶν μετεωρικῶν χειρογράφων ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὸ Κέντρον Ἐρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νεωτέρου Ἐλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (τότε Μεσαιωνικὸν Ἀρχεῖον), μετ' εἰσήγησιν τοῦ τότε Διευθυντοῦ καὶ σήμερον Ἐπόπτου τοῦ Κέντρου, Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μανούσου Μανούσου. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1961 προσεκομίσθησαν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τῆς οἰκογένειας τοῦ Ν. Βέη τὰ κατάλοιπα τῶν Καταλόγων του (συμποσούμενα εἰς 1500 περίπου φύλλα μεγάλου σχήματος) καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Κέντρου Λεάνδρον Βρανούσην.

Μετὰ τὰς ἐρευνητικὰς ἀποστολὰς εἰς τὴν Μονὴν Μεταμορφώσεως τῶν Μετεώρων, τὰς ὁποίας ἐπραγματοποίησε τὸ Κέντρον Ἐρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἐλληνισμοῦ, κατὰ τὸ θέρος τῶν ἑταῖρων 1965 καὶ 1966, καὶ μετὰ μακρὰν προεργασίαν καὶ ἐπεξεργασίαν ἐξεδόθη τὸ 1967, εἰς τὴν σειρὰν τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Κέντρου ὁ ἐπιβλητικὸς Α' τόμος τοῦ Καταλόγου τῶν μετεωρικῶν χειρογράφων ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Νίκου Βέη. Ὁ κατάλογος οὗτος περιέχει τὴν περιγραφὴν τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς Μεταμορφώσεως τῶν Μετεώρων, ἀνερχομένων ἐν συνόλῳ εἰς 661. Ἐκ τούτων σώζονται σήμερον τὰ 638.

Τοῦ Καταλόγου τῶν χειρογράφων προτάσσονται (σελ. 9* — 69*) μακρὰ καὶ διεξοδικὰ Προλεγόμενα τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Λεάνδρου Βρανούση, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἐρευνᾶται καὶ ἐκτίθεται ἐν ἐκτάσει καὶ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ πᾶν ὃ, τι ἀναφέρεται εἰς τὴν παλαιοτέραν καὶ νεωτέραν ἴστορίαν καὶ τύχην τοῦ χειρογράφου πλούτου καὶ τοῦ ἀρχειακοῦ ἐν γένει ὑλικοῦ τῶν μετεωρικῶν μονῶν. Ἐν τέλει δὲ τῶν αὐτῶν Προλεγομένων (σελ. 70* - 77*) παρέχεται λεπτομερὴς ἀναγραφὴ τῶν σχετικῶν πρὸς τὰ Μετέωρα δημοσιευμάτων τοῦ Ν. Βέη, ἀνερχομένων εἰς τὸν ἀριθμὸν πεντήκοντα καὶ ὅκτω (58).

Ἀκολουθοῦν (σελ. 1 - 635) αἱ ὑπὸ τοῦ Ν. Βέη συνταχθεῖσαι ἀναλυτικαὶ περιγραφαὶ τῶν ὑπὸ ἀριθμὸν 1 - 616 κωδίκων τῆς Μονῆς Μεταμορφώσεως, αἱ ὁποῖαι συνοδεύονται καὶ ὑπὸ 196 πανομοιοτύπων (ἐντὸς κειμένου) κωδικογραφικῶν κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἄλλων σημειωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀντιγράψει ἐπὶ τόπου δὲ ἕδιος δὲ Ν. Βένες. Μετὰ τὰς περιγραφὰς τοῦ Ν. Βέη, ἀκολουθοῦν, εἰς τὰς σελ. 637 - 704, αἱ «Προσθῆκαι καὶ Διαρθρωτεῖς», ὅπου συμπληρωματικαὶ παρατηρήσεις εἰς κώδικας

περιγραφέντας ύπο τοῦ Ν. Βέη καὶ ἐξ ἀρχῆς περιγραφαὶ τῶν κωδίκων 617 - 661, τοὺς δόποιους δὲν εἶχε καταγράψει καὶ περιγράψει ὁ Ν. Βέης. Ἐν συνεχείᾳ τῶν περιγραφῶν, δύοδοί κοντα φωτογραφικὰ πανομοιότυπα (72 ἀσπρόμαυρα καὶ 8 ἔγχρωμα), εἰς ἑκτὸς κειμένου πίνακας, παρέχουν ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα γραφῆς ἢ ἄλλας χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας 67 ἐκ τῶν περιγραφομένων χειρογράφων.

Τὸν ὅλον τόμον κατακλείουν ἀναλυτικοὶ Πίνακες καὶ Εὑρετήρια (σελ. 705 - 772).

Ἐκ τῶν 638 σωζομένων σήμερον, χειρογράφων τῆς Μονῆς Μεταμορφώσεως τὰ 86 εἴναι περγαμηνά, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 552 χαρτῶν. Τὸ ἀρχαιότερον τούτων χρονολογεῖται εἰς τὸν Θ' αἰῶνα, τὰ δὲ νεώτερα εἰς τὸν ΙΘ'. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα περιέχουν πάσης φύσεως θεολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ κείμενα, ἀλλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα κείμενα τῆς θύραθεν γραμματείας.

Ἐν ὅψει ἐπεξεργασίας καὶ ἐκτυπώσεως καὶ τοῦ Β' τόμου εἰς τὴν σειρὰν τῶν Καταλόγων τῶν μετεωρικῶν χειρογράφων ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Νίκου Βέη, τὸ Κέντρον Ἐρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἐλληνισμοῦ ἐπραγματοποίησε κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1966 καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον τῶν ἔτῶν 1968, 1969 καὶ 1983 πολυημέρους ἐρευνητικὰς ἀποστολὰς εἰς τὴν Μονὴν Βαρλαάμ.

Κατὰ τὰς ὡς ᾧντας ἀποστολὰς (ἰδίως κατὰ τὰς πρώτας τρεῖς) ἔγινε συστηματικὸς ἐξ αὐτοφίας ἔλεγχος ὅλων τῶν κωδίκων τῆς Μονῆς Βαρλαάμ, μὲ βάσιν πάντοτε τὸν ἀνέκδοτον κατάλογον τοῦ Ν. Βέη, διεπιστώθη ἡ σημερινὴ των κατάστασις, καὶ ἔγιναν πλεῖσται ταυτίσεις καὶ ἐπανατοποθετήσεις παρατοποθετημένων κωδίκων, καὶ θεωρουμένων ὡς ἐκ τούτου ἀπολεσθέντων. Ὡσαύτως ἐφωτογραφήθησαν πολλοὶ κώδικες ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ἄλλοι κατ' ἐπιλογήν. Τέλος, εἰς τοὺς κώδικας τῆς Μονῆς Βαρλαάμ τοὺς πέρα τοῦ ἀριθμοῦ 267 (τελευταίου ἀριθμοῦ τῆς καταγραφῆς τοῦ Νίκου Βέη), τοὺς φέροντας διαφόρους «γένους» ἀριθμούς, ἐδόθη ἀριθμησις ἥτις ἀποτελεῖ συνέχειαν ἐκείνης τοῦ Ν. Βέη. Οὕτω οἱ κώδικες τῆς Μονῆς φέρουν σήμερον τὴν ἑνίκαν καὶ συνεχῆ ἀριθμησιν 1 - 298.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους 1984 ἐτυπώθη καὶ ἐκυκλοφορήθη ὁ Β' τόμος τῆς σειρᾶς «Τὰ Χειρόγραφα τῶν Μετεώρων», ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Ν. Βέη, περιέχων τὸν περιγραφικὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Μονῆς Βαρλαάμ. Ο τόμος οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ 478 σελίδων. Τοῦ καταλόγου τῶν κωδίκων προτάσσονται (σελ. ζ' - κγ') ἐκτενῆ Προλεγόμενα τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ τοῦ Νέου Ἐλληνισμοῦ Δημητρίου Σοφιανοῦ, ἀναφερόμενα εἰς τὰ γενικώτερα ζητήματα καὶ προβλήματα τοῦ Καταλόγου καὶ τῶν περιγραφομένων χειρογράφων. Ακολουθοῦν (σελ. 1 - 349) αἱ ὑπὸ τοῦ Νίκου Βέη συγ-

ταχθεῖσαι ἀναλυτικαὶ περιγραφαὶ τῶν 222 κωδίκων τῆς Μονῆς Βαρλαάμ, πλὴν τῶν περιγραφῶν τῶν ὑπ' ἀριθμὸν 1, 2 καὶ 202 κωδίκων, τὰς ὅποιας συνέταξεν ὁ συντάκτης τοῦ Κέντρου Γεώργιος Παπαδημητρίου, διότι εἰς τὰ κατάλοιπα τοῦ N. Βέη δὲν εύρεθησαν αἱ περιγραφαὶ τῶν κωδίκων τούτων. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἡ διεξοδικὴ περιγραφὴ τοῦ κώδικος 202, κώδικος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, σπουδαιοτάτου διὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἐπιστολῶν τῶν γνωστῶν βυζαντινῶν λογίων Δημητρίου Κυδώνη καὶ Νικολάου Καβάσιλα. Μετὰ τὸ τέλος, σχεδόν, ἐκάστης τῶν περιγραφῶν τοῦ N. Βέη ἀκολουθοῦν πρόσθετοι σημειώσεις τοῦ Δ. Σοφιανοῦ, ὅπου γίνονται παραπομπαὶ εἰς τοὺς ἀντιστοίχους ἐκτὸς κειμένου πίνακας, ταυτίσεις, ἀλληλοσυγχετίσεις κωδικογράφων καὶ κωδίκων, καὶ παρατίθεται πᾶν στοιχεῖον χρήσιμον, σχετικὸν πρὸς τὸν κώδικα καὶ μὴ περιλαμβανόμενον εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ N. Βέη.

'Ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθοῦν (σελ. 349 - 410 τοῦ τόμου) αἱ περιγραφαὶ τῶν ὑπολοίπων κωδίκων, ὑπ' ἀριθμὸν 223 - 298, τῆς μονῆς, τὰς ὅποιας συνέταξεν ἐξ ἀρχῆς ὁ Δ. Σοφιανός, διότι οἱ κώδικες οὗτοι δὲν εἴχον περιγραφὴ ὑπὸ τοῦ N. Βέη. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ 45 ἐκ τούτων εἶναι, δύοισι μορφαῖς σχεδόν, κατάστιχα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Τὸν κατάλογον τοῦτον συνοδεύουν καὶ καθιστοῦν λίαν εὔχρηστον ἀναλυτικοὶ Πίνακες καὶ Εὑρετήρια (σελ. 411 - 476), δύος συμβαίνει καὶ εἰς τὸν Α' τόμον τοῦ ἔργου. Εἰς τοὺς εὐρετηριακοὺς τούτους πίνακας περιλαμβάνονται: Χρονολογικὴ ταξινόμησις τῶν κωδίκων, κατάλογος χρονολογικὸς καὶ ἀλφαριθμητικὸς τῶν κωδικογράφων μετὰ τῶν σχετικῶν σημειωμάτων των, ἐνθυμήσεις — ἴστορικὰ καὶ ἄλλα σημειώματα κατὰ χρονολογικὴν σειράν, ἀντιστοιχία τῶν ἀριθμῶν τοῦ Καταλόγου πρὸς παλαιοτέρας ταξινομικὰς ἐνδείξεις τῶν κωδίκων καὶ ἀντιστρόφως, ἀλφαριθμητικὸς κατάλογος βαπτιστικῶν ὀνομάτων εἰς ἀσυνήθεις καὶ χαρακτηριστικοὺς τύπους καί, τέλος, ἀναλυτικὸν ἀλφαριθμητικὸν γενικὸν εὑρετήριον. Διὰ τὴν σύνταξιν τῶν πινάκων τούτων εἰργάσθησαν οἱ Δ. Σοφιανός, Κ. Λάππας, 'Ἐλένη 'Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη καὶ Ρόδη Σταμούλη.

Τὸν ὅλον τόμον κατακλείει πλούσιον καὶ καλλιτεχνικὸν λεύκωμα πανομοιοτύπων (48 ἔγχρωμοι πίνακες καὶ 212 ἀσπρόμαυροι ἐκτὸς κειμένου), καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Σοφιανοῦ. Εἰς τοῦτο παρέχονται δείγματα γραφῆς, τὰ κωδικογραφικὰ σημειώματα, ἐνθυμήσεις, καλλιτεχνικὰ ἐπίτιτλα καὶ ἀρχικὰ γράμματα κ.ἄ. τῶν πλείστων κωδίκων τῆς μονῆς.

Κατὰ τὴν ἐν γένει προπαρασκευὴν τοῦ ἔργου τούτου πρὸς ἐκτύπωσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτυπώσεως του εἰργάσθησαν ἐπίσης (πάσης φύσεως ἔλεγχοι, τυπογραφικαὶ διορθώσεις κ.ἄ.) καὶ αἱ συντάκτριαι τοῦ Κέντρου 'Ιωάννα Κόλια καὶ Πηγελόπη Παπαδοπούλου-Στάθη.

Αναφερόμενοι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἰς τοὺς χειρογράφους κώδικας, τῆς Μονῆς Βαρλαὰμ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἔξῆς:

Ο κύριος ὅγκος τῶν κωδίκων τούτων κατανέμεται χρονολογικῶς εἰς τρεῖς μόνον αἰῶνας, ἥτοι εἰς τὸν ΙΣ' ΙΖ' καὶ ΙΗ'. Οἱ παλαιότεροι κώδικες, οἱ χρονολογούμενοι ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἱ., ἀνέρχονται μόλις εἰς 33, ἐνῷ εἰς τὸν ΙΣ' αἱ. ἀνήκουν 95 κώδικες, εἰς τὸν ΙΖ' 64 καὶ εἰς τὸν ΙΗ' 88 (ἐκ τῶν τελευταίων τούτων οἱ 45 εἶναι ὁμοιόμορφα κατάστιχα). Εἰς τὸν ΙΘ' αἱ. ἀνήκουν περὶ τοὺς 10 κώδικες.

Ο ΙΣ' αἰῶνι εἶναι περιόδος ἔξαιρετης οἰκοδομικῆς καὶ ἄλλης δραστηριότητος καὶ ἀκμῆς τῆς Μονῆς Βαρλαὰμ. Τότε ἐπανιδρύθη καὶ ὡργανώθη συστηματικῶς ἡ μονὴ (τὸ 1544 ἀπεπερατώθη ἡ ἀνέγερσις τοῦ καθολικοῦ) ὑπὸ τῶν αὐταδέλφων ιερομονάχων, ἐξ Ἰωαννίνων ὁρμωμένων, Νεκταρίου († 7 Ἀπρ. 1550) καὶ Θεοφάνους († 17 Μαΐου 1544) τῶν Ἀψαράδων, οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς ἐφρόντισαν νὰ ἐφοδιάσουν τὴν μονὴν των καὶ διὰ πλουσίας βιβλιοθήκης. Τοιουτοτρόπως ἔξηγεται καὶ τὸ φαινόμενον ὅτι οἱ κώδικες τῆς Μονῆς Βαρλαὰμ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν ΙΣ' αἰῶνα εἶναι καὶ οἱ πολυαριθμότεροι ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κώδικας τοὺς ἀνήκοντας εἰς τοὺς ἀλλούς αἰῶνας. Η βιβλιογραφικὴ αὕτη δραστηριότης καὶ παραγωγὴ συνεχίσθη μέχρι καὶ τῆς τρίτης δεκαετίας τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (ἥτοι μέχρι τοῦ ἔτους 1630).

Τὸ γεγονός ὅτι οἱ πλεῖστοι κώδικες τῆς Μονῆς Βαρλαὰμ ἔχουν γραφῆ κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς αἰῶνας ἔξηγεται καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς περγαμηνῆς ὡς ὕλης. Οὕτω οἱ περγαμηνοὶ κώδικες τῆς μονῆς ἀνέρχονται εἰς ἔξ μόνον.

Ως πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν κωδίκων, ίσχύουν καὶ ἔδῶ οἱ γενικοὶ κανόνες ποὺ διέπουν τὴν συγκρότησιν μιᾶς μοναστηριακῆς βιβλιοθήκης, ὅπου καθοριστικὸς παράγων διὰ τὸ εἶδος τῶν συγκεντρουμένων βιβλίων εἶναι κυρίως αἱ λειτουργικαὶ ἀνάγκαι τῶν μοναχῶν. Οὕτω καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Μονῆς Βαρλαὰμ τοὺς χειρογράφους κώδικας ἀποτελοῦν κατὰ βάσιν θεολογικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου κείμενα: Λειτουργικὰ βιβλία, λόγοι καὶ ὅμιλιαι πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἀγιολογικὰ κείμενα κ.ἄ. Παραλλήλως ὅμως πρὸς τοὺς θεολογικοῦ περιεχομένου κώδικας ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τῆς θύραθεν παιδείας: Βιβλία φιλοσοφικά, ἀστρολογικά, μαθηματικά, γραμματικά, ιατρικά, κείμενα λογοτεχνικά εἰς δημώδη γλῶσσαν, ἐπιστολάρια καὶ ἄλλα.

Ίδιαιτέρως πρέπει νὰ τονισθῇ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Μονὴ Βαρλαὰμ ἐνέχει ὄλως ίδια-ζουσαν σημασίαν διὰ τὰς παλαιογραφικὰς ἐρεύνας καὶ σπουδὰς τῶν χειρογράφων τῆς μεταβυζαντινῆς κυρίως περιόδου, δεδομένου ὅτι ἡ ἐν λόγῳ μονὴ ἀπετέλεσε κατὰ τὸν ΙΣ' καὶ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὡργανωμένον βιβλιογραφικὸν ἐργαστήριον, ὅπου εἰργάζοντο μεθοδικῶς καὶ ἐντατικῶς εἰδικευμένοι καλλιγράφοι καὶ ἀντιγραφεῖς διὰ τὴν

παραγωγήν λειτουργικῶν βιβλίων τὰ ὄποῖα, ἀσφαλῶς, θὰ διωχθεύοντο καὶ εἰς ἄλλας μυοδάς ἡ καὶ εἰς ἴδιατας. Πολλὰ ἐκ τῶν χειρογράφων τούτων ἔχουν διασωθῆ ἐπὶ τόπου, καὶ δύναται οὕτω σήμερον ὁ ἔρευνητής νὰ παρακολουθήσῃ τὴν μαζικήν καὶ τυποποιημένην παραγωγὴν ἐνὸς βιβλιογράφου ἐντὸς ὥρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, νὰ ἔξετάσῃ καὶ νὰ διαπιστώσῃ τὰ διάφορα ὅφη καὶ τὴν ἔξελιξιν τῆς γραφῆς του κ.ἄ. Ὁιρισμένοι ἐκ τῶν βιβλιογράφων τούτων εἶναι γνωστοὶ καὶ ἄλλοι. ἄλλοι δὲ ἥσαν μέχρι τοῦδε ἄγνωστοι.

Οὕτως, εἰς κώδικας τῆς Μονῆς Βαρλαάμ ἀπαντῶνται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ οἱ πολὺ γνωστοὶ καλλιγράφοι-κωδικογράφοι Λούκιος ἐκ Κύπρου, ἐπίσκοπος Μποζέος (1583 - 1603) καὶ εἴτα μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας (1603-1629), καὶ Ματθαῖος Μυρέων, ἐκ Πωγωνιανῆς τῆς Ἡπείρου († 1624).

Τοῦ μοναχοῦ Ἰωάσαφ, γνωστοῦ καὶ ἐκ τῆς Μονῆς Μεταμορφώσεως ὡς κωδικογράφου, σώζονται 11 κώδικες εἰς τὴν Μονὴν Βαρλαάμ, γραφέντες μεταξὺ τῶν ἑτῶν 1547/8 καὶ 1552. Παραγωγικὸς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καλλιγράφος είναι ὁ μοναχὸς Ἰωάννης Βοΐος, γνωστὸς μόνον ἐκ τῆς Μονῆς Βαρλαάμ ὡς γραφεὺς κωδίκων. Τούτου σώζονται εἰς τὴν μονὴν 21 κώδικες, γραφέντες κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν 1531/2 - 1551/2.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰ. ἀπαντῶνται εἰς τὴν Μονὴν Βαρλαάμ ὡς συστηματικοὶ καλλιγράφοι - κωδικογράφοι (γνωστοὶ καὶ οὗτοι ὡς κωδικογράφοι μόνον ἐκ τῆς ἑνταῦθα ἀντιγραφικῆς ἔργασίας των) οἱ ἵερομόναχοι τῆς μονῆς Ἀρσένιος καὶ Ἰωάννης Ιωάννιος. Τοῦ Ἀρσενίου σώζονται 9 κώδικες, γραφέντες μεταξὺ τῶν ἑτῶν 1609/10 καὶ 1622, τοῦ δὲ Ἰωαννικίου 15, γραφέντες μεταξὺ τῶν ἑτῶν 1613 καὶ 1630.

Τέλος, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, συστηματικὸς γραφεὺς κωδίκων εἰς τὴν Μονὴν Βαρλαάμ εἶναι ὁ Ἀρναστάσιος Σουγδούρης, τῆς γνωστῆς ἔξι Ἰωαννινῶν οἰκογενείας, τοῦ ὄποιου σώζονται εἰς τὴν μονὴν 23 κώδικες, ἐν ὅλῳ ἡ μερικῶς μόνον γραφέντες ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν 1776 - 1797.

Πολλοὶ κώδικες, στερούμενοι κωδικογραφικοῦ σημειώματος καὶ χρονολογίας, ἐταυτίσθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γραφῆς των καὶ ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς γνωστοὺς γραφεῖς τῆς μονῆς.

Τὴν διαπίστωσιν ὅτι εἰς τὴν Μονὴν Βαρλαάμ ἐλειτούργει συστηματικὸν ἔργα-στήριον, ἐν εῖδος σχολείου βιβλιογράφων, ἐπιβεβαιώνει καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὥρισμένοι ἐκ τῶν γνωστοτέρων κωδικογράφων τῆς μονῆς είχον μεταξύ των σχέσιν μαθητοῦ πρὸς διδάσκαλον. Οὕτω ὁ Ἀρσένιος μαρτυρεῖ ἔχυτὸν μαθητὴν τοῦ Λουκᾶ Οὐγγροβλαχίας (κῶδιξ 215), ἐνῷ ὁ Ἰωαννίκιος ἀναφέρεται δὶς ὡς μαθητὴς τοῦ Ἀρσενίου (κώδ. 19 καὶ 24).

Ο Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῶν μετεωρικῶν μονῶν θὰ ὀλοκληρωθῇ διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐνὸς ἀκόμη τόμου, ὁ δόποῖος θὰ περιλαμβάνῃ περιγραφὴν τῶν χειρογράφων τῶν ὑπολοίπων μονῶν, τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, τῆς Ἀγίας Τριάδος, τοῦ Ἀγίου Νικολάου Ἀναπαυσᾶ καὶ τοῦ Ρουσάνου. Τῶν χειρογράφων τούτων, ἀνερχομένων εἰς 270 περίπου ἐν συνόλῳ, συντάσσονται παρὰ τοῦ Δ. Σοφιανοῦ, Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ἐξ ἀρχῆς νέαι περιγραφαὶ, διότι ὁ N. Βέης δὲν συνέταξε συστηματικὸν κατάλογον τούτων, ἀλλ’ ἀπλῆν καὶ λίαν συνοπτικὴν ἀναγραφὴν, περιοριζομένην μόνον εἰς ὅλιγας γραμμὰς δι’ ἔκαστον κώδικα.

Διὰ τὴν τυπογραφικὴν ἐμφάνισιν τοῦ B' τόμου τοῦ Καταλόγου (χειρόγραφα τῆς μονῆς Βαρλαάμ) ἐλήφθη καθ' ὅλα ὑπ' ὄψιν ὁ A' τόμος τοῦ ἔργου (χειρόγραφα τῆς Μονῆς Μεταμορφώσεως). Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἀμφότεροι οἱ τόμοι ἀποτελοῦν ὑποδείγματα ἐκτυπωτικῆς τέχνης καὶ ἐμφανίσεως.

Διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν δύο τούτων τόμων ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Νίκου Βέη ἡ Ἀκαδημία ἐξεπλήρωσε διπλοῦν χρέος: Χρέος ἀπέναντι τῆς Ἐπιστήμης. Χρέος τιμῆς καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μνήμην καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ σεβαστοῦ συναδέλφου. ἀειμνήστου Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ Νίκου Βέη.

Εἰς τοὺς διευθυντὰς καὶ εἰς τοὺς συνεργάτας τοῦ Κέντρου ὀφείλεται ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἀκαδημίας.

Ο Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Πέτρος Χάρης** ζητεῖ τὸν λόγο, γιὰ νὰ καταθέσῃ μιὰ πολυσήμαντη μαρτυρία γιὰ τὸν Νίκο Βέη (Bees), τὸν ἔξοχο ἐπιστήμονα καὶ τὸν γενναῖο ἄνδρα, ὅπως εἶπε. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1944 καταδιώχθηκε ὁ κ. Χάρης ἀπὸ τὰ φοβερὰ "Eς"-Eς, διότι ἐδημοσίευσε στὸ περιοδικὸ ποὺ διευθύνει, στὴ «Νέα Ἐστία», νεκρολογία τοῦ Δημήτρη Γληνοῦ, ἐξέχοντος μέλους τοῦ K.K.E., καὶ μόνο μὲ τὴν παρέμβαση τοῦ N. Βέη (Bees) στὰ "Eς"-Eς, συνοδευομένου ἀπὸ ἔνδεκα Γερμανοὺς ἀρχαιολόγους, ἀπέψυγε τὴ σύλληψη καὶ τὶς συνέπειές της.